

REFERENCE

1. Bure, N. A., Bystrykh, M. V., & Vishnyakova, S. A. (2003). *Osnovy nauchnoy rechi* [Fundamentals of scientific speech]. Akademiya Publishing Center.
2. Vladimirova, T. L. (2010). *Yazyk i stil' nauchnogo teksta* [Language and style of scientific text]. Tomsk Polytechnic University Press.
3. Mitrofanova, O. D. (1973). *Yazyk nauchno-tekhnicheskoy literatury* [Language of scientific and technical literature]. Moscow University Press.
4. Sattarov, B. K. (2020). *Lingvistika teksta* [Text linguistics]. Namangan. Lap LAMBERT Academic Publishing RU.
5. Troyanskaya, E. S. (1989). *Obuchenie chteniyu nauchnoy literatury* [Teaching reading of scientific literature]. Nauka.
6. Chernyavskaya, V. E. (2004). *Interpretatsiya nauchnogo teksta* [Interpretation of scientific text]. Nauka.
7. Halliday, M. A. K., & Martin, J. R. (Eds.). (1993). *Writing science: Literacy and discursive power*. Falmer Press.
8. Kasparė, L., & Danilevičienė, L. (2014). Some cases of syntactic compression in English and their translation into Lithuanian. *Kalba ir kontekstai*, 6(1), 267–280 p.
9. Rushton, A., Croucher, P., & Baker, P. (2014). *The handbook of logistics and distribution management: Understanding the supply chain* (5th ed.). Kogan Page.
10. Waters, D. (2003). *Logistics: An introduction to supply chain management* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.

UO‘K(UDC, YDK): 378.147:81’246.2

**PLURILINGVAL VA IJTIMOY-MADANIY KOMPETENSIYANI
INTEGRATIV RIVOJLANTIRISHNING METODOLOGIK
YONDASHUVLARI³¹**

Omanov Pulatjon Habitovich

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: p.omonov@uzswlu.uz

ORCID ID: 0009-0008-9071-6251

ANNOTATSIYA	KALIT SO‘ZLAR
Maqolada talabalar plurilingval va ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini integrativ rivojlantirishning metodologik yondashuvlari O'zbekiston oliy ta'limi sharoitida tahlil qilinadi. Tadqiqot muammosi bir nechta til resursidan foydalanish, madaniyatlararo muloqotga tayyorlik va kasbiy-akademik diskursda mos harakat qilish ko'nikmalari o'rtasidagi metodik aloqalarni aniqlash bilan belgilanadi. Maqolaning maqsadi plurilingval repertuar, ijtimoiy-madaniy sezgirlik, mediatsiya (axborotni boshqa shaxs, til yoki kontekstga moslab yetkazish), refleksiya va baholash mezonlarini yagona lingvodidaktik tizimda asoslashdan iborat. Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy yondashuv, lingvodidaktik modellashirish va mahalliy hamda xorijiy manbalarni konseptual umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijalar o'zbek-rus-ingliz ko'p tilliligi talaba uchun tabiiy kommunikativ resurs ekanini ko'rsatadi. Ushbu resurs tillararo qiyoslash, mediatsiya vazifalari, autentik matnlar, translanguaging (butun lisoniy repertuardan maqsadli foydalanish) va refleksiv baholash orqali metodik qiymat kasb etadi. Xulosa sifatida mazkur yondashuvlar chet til ta'limini kasbiy, madaniy va kommunikativ ehtiyojlar bilan bog'lashga xizmat qilishi asoslanadi.	Plurilingval kompetensiya, ijtimoiy-madaniy kompetensiya, integrativ rivojlantirish, lingvodidaktika, mediatsiya, translanguaging, madaniyatlararo muloqot, o'zbek-rus-ingliz ko'p tilliligi, CEFR, refleksiv baholash. Received: May 03, 2026 Accepted: May 17, 2026 Available online: September 5, 2026

³¹ **For citation (Iqtibos keltirish uchun, для цитирования):**

Omanov P. Plurilingval va ijtimoiy-madaniy kompetensiyani integrativ rivojlantirishning metodologik yondashuvlari. // Komparativistika (Comparative Studies). — 2026. — Vol.3, № 4(12) — B. 478-495.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO INTEGRATIVE DEVELOPMENT OF PLURILINGUAL AND SOCIOCULTURAL COMPETENCE

Omanov Pulatjon Habitovich

Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical

Sciences, Associate Professor

Uzbekistan State World Languages University

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: p.omonov@uzswlu.uz

ORCID ID: 0009-0008-9071-6251

ABSTRACT	KEYWORDS
The article examines methodological approaches to the integrative development of students' plurilingual and sociocultural competence in higher education in Uzbekistan. The research problem is determined by the need to clarify methodological links between the use of several linguistic resources, readiness for intercultural communication, and the ability to act appropriately in professional and academic discourse. The purpose of the article is to substantiate plurilingual repertoire, sociocultural sensitivity, mediation, reflection, and assessment criteria as components of a unified linguodidactic system. The study applies theoretical analysis, comparative interpretation, linguodidactic modelling, and conceptual synthesis of local and international scholarship. The findings show that Uzbek-Russian-English multilingualism can serve as a natural communicative resource for students when supported through cross-linguistic comparison, mediation tasks, authentic texts, translanguaging, project-based activities, and reflective assessment. The article discusses systemic, competence-based, intercultural, action-oriented, translanguaging, and reflective-diagnostic approaches. It concludes that these approaches help align foreign language education in Uzbekistan with students' professional, cultural, and communicative needs while treating the local multilingual reality as an educational resource.	Plurilingual competence, sociocultural competence, integrative development, linguodidactics, mediation, translanguaging, intercultural communication, Uzbek-Russian-English multilingualism, CEFR, reflective assessment.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИНТЕГРАТИВНОМУ РАЗВИТИЮ ПЛЮРИЛИНГВАЛЬНОЙ И СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Оманов Пулатжон Хабитович

Доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент

Узбекский государственный университет мировых языков

Ташкент, Узбекистан

E-mail: p.omonov@uzswlu.uz

ORCID ID: 0009-0008-9071-6251

АННОТАЦИЯ	КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА
В статье анализируются методологические подходы к интегративному развитию плюрилингвальной и социокультурной компетенции студентов в условиях системы высшего образования Республики Узбекистан. Исследовательская проблема связана с необходимостью выявления методических связей между использованием нескольких языковых ресурсов, готовностью к межкультурному общению и способностью адекватно действовать в профессионально-академическом дискурсе. Цель статьи состоит в обосновании плюрилингвального репертуара, социокультурной чувствительности, медиации (передачи и адаптации информации для другого адресата, языка или контекста), рефлексии и критериев оценивания как компонентов единой лингводидактической системы. В исследовании использованы теоретический анализ, сравнительный подход, лингводидактическое моделирование и концептуальное обобщение содержания отечественных и зарубежных источников. Результаты показывают, что узбекско-русско-английское многоязычие является естественным коммуникативным ресурсом студента. Его методическая ценность раскрывается через межъязыковое сопоставление, медиационные задания, аутентичные тексты, translanguaging (целенаправленное использование всего языкового репертуара) и рефлексивное оценивание. В заключении подчеркивается, что данные подходы позволяют связать обучение иностранному языку с профессиональными, культурными и коммуникативными потребностями студентов в Узбекистане.	Плюрилингвальная компетенция, социокультурная компетенция, интегративное развитие, лингводидактика, медиация, translanguaging, межкультурная коммуникация, узбекско-русско-английское многоязычие, CEFR, рефлексивное оценивание.

KIRISH

Bugungi oliy ta'limda til tayyorgarligi alohida o'quv predmeti doirasida shakllanadigan ko'nikmalar yig'indisi bilan cheklanmaydi. Talabanning akademik axborotni qabul qilishi, uni qayta ishlashi, turli auditoriyalarga moslashtirishi va madaniyatlararo muloqotda o'z qarashlarini asoslay olishi chet til ta'limining metodik vazifalarini kengaytirmoqda. Shu ma'noda plurilingval va ijtimoiy-madaniy kompetensiyani integrativ rivojlantirish O'zbekiston oliy ta'limi uchun nazariy jihatdan ham, amaliy-metodik jihatdan ham dolzarbdir. Mazkur yondashuv talabanning o'zbek, rus va ingliz tillaridagi mavjud tajribasini o'quv jarayonida faol ishlatiladigan kommunikativ resurs sifatida ko'rishga imkon beradi.

Tillar bo'yicha umumyeвроpa ma'lumotnoma doirasi bo'lmish CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) til ta'limida kompetensiyaviy natijalarni tavsiflash uchun muhim xalqaro asos hisoblanadi. CEFR qo'shimcha jildi bo'lgan CEFR Companion Volume hujjatida plurilingval va plurikultural kompetensiya, mediatsiya - axborotni boshqa shaxs, til yoki kontekstga moslab yetkazish, shuningdek onlayn o'zaro muloqot zamonaviy til ta'limining muhim yo'nalishlari sifatida kengaytirilgan (Council of Europe, 2020, 28-35; 123-130). Bu qarashlar til o'qitishni kommunikativ, madaniy, ijtimoiy va akademik faoliyat bilan uzviy bog'lash zaruratini ko'rsatadi.

Xalqaro metodik diskursda plurilingval kompetensiya shaxsning turli tillar va madaniy tajribalarni yagona kommunikativ repertuar doirasida maqsadli qo'llay olish qobiliyati bilan bog'lanadi. Coste, Moore va Zarate konsepsiyasida plurilingval va plurikultural kompetensiya bir nechta alohida til kompetensiyalarining oddiy yig'indisi doirasidan kengroq talqin qilinadi; unda shaxsning notekis, harakatchan va kontekstga mos repertuari markazga chiqariladi (Coste D., Moore D., Zarate G., 2009, 9-20). Demak, plurilingval rivojlanish tilni parallel yodlash mashqlaridan tashqari til tanlovi, kontekstni anglash va mazmunni moslashtirish qobiliyatini ham qamrab oladi.

O'zbekiston sharoitida masalaning dolzarbligi mamlakatning real kommunikativ maydonida o'zbek, rus va ingliz tillari turli funksional vazifalarni

bajarishi bilan belgilanadi. Oliy ta'limda xalqaro hamkorlik, akademik mobillik, xorijiy manbalar bilan ishlash va raqamli kommunikatsiya kengaymoqda. Ijtimoiy-gumanitar soha talabalari tilni kasbiy diskurs, madaniy tahlil, ijtimoiy munosabat va axborot vositachiligi bilan bog'liq amaliy faoliyatda qo'llaydi. D.Hasanova Buxoro va Toshkent lingvistik landshaftini tahlil qilib, o'zbek, rus va ingliz tillarining jamoat makonidagi ko'rinishi mustaqillikdan keyingi til siyosati va ijtimoiy o'zgarishlar bilan bog'liqligini ko'rsatadi (Hasanova D., 2022, 24-37).

Mahalliy lingvodidaktik tadqiqotlar ushbu masalaning metodik asoslarini aniqlashtirishga xizmat qiladi. G.Makhkamova O'zbekiston til oliy ta'limi kontekstida bilingvizm va multilingvizmning metodik imkoniyatlarini tahlil qilib, birinchi xorijiy til tajribasi keyingi tilni o'rganishda lisoniy tayanch vazifasini bajarishini ta'kidlaydi (Makhkamova G., 2017, 113-115). V.Normuratova CEFR qo'shimcha jildi asosida mediatsiya va plurilingval hamda plurikultural kompetensiyani milliy metodikaga tatbiq etish zaruratini yoritadi (Normuratova V., 2020, 127-135). S.Ziyaeva sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirishda ijtimoiy vaziyatga mos nutqiy xatti-harakatning ahamiyatini ko'rsatadi (Ziyaeva S., 2023, 35-45).

Maqolaning maqsadi talabalar plurilingval va ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini integrativ rivojlantirish uchun zarur metodologik yondashuvlarni aniqlash, ularning O'zbekiston sharoitidagi lingvodidaktik imkoniyatlarini tahlil qilish va metodik vazifalar bilan bog'lashdan iborat. Shu maqsaddan kelib chiqib, maqolada plurilingval va ijtimoiy-madaniy kompetensiya o'rtasidagi aloqa nazariy asoslanadi, xalqaro va mahalliy tadqiqotlardagi yondashuvlar qiyosiy tahlil qilinadi, o'zbek-rus-ingliz ko'p tilliligi sharoitida metodik mexanizmlar aniqlanadi hamda talaba uchun o'quv jarayonini tushunarli va bosqichli tashkil etishga xizmat qiluvchi topshiriq, baholash va refleksiya yo'nalishlari asoslanadi.

ASOSIY QISM

Plurilingval kompetensiya talabaning bir nechta til resursidan maqsadli foydalanish qobiliyatini bildiradi. Bu qobiliyat til birliklarini almashtirish yoki aralashtirishdan kengroq mazmunga ega. Talabaning qaysi vaziyatda qaysi til resursi

samarali bo'lishini anglay olishi, axborotni bir tildan ikkinchi tilga mazmunan moslashtirishi va auditoriya ehtiyojiga ko'ra kommunikativ strategiya tanlashi asosiy o'rin tutadi. Ijtimoiy-madaniy kompetensiya esa madaniy kontekstni tushunish, nutq odobi, ijtimoiy rollar, pragmatik moslik, kommunikativ ehtiyotkorlik va madaniyatlararo vositachilik bilan bog'liq.

D.Deardorff madaniyatlararo kompetensiyani bilim, munosabat, ko'nikma va refleksiv moslashuvchanlikning dinamik jarayoni sifatida asoslaydi (Deardorff D., 2006, 241-266). M.Biraymning madaniyatlararo so'zlovchi modeli ham til o'rganuvchini boshqa madaniyat vakili bilan muloqot qila oladigan, o'z madaniy qarashlarini tahlil qila oladigan faol subyekt sifatida ko'radi (Byram M., 1997, 31-54). Ushbu ikki qarash O'zbekiston chet til ta'limi uchun muhim: talaba tilda gapirishni o'rganish bilan bir qatorda nutq vaziyatining ijtimoiy ma'nosini, madaniy me'yorini va kommunikativ oqibatini ham anglaydi.

Integrativ rivojlantirishning metodologik asosini bir-birini to'ldiruvchi yondashuvlar majmui tashkil etadi. Tizimli yondashuv til, madaniyat, shaxs tajribasi, o'quv material, topshiriq va baholash mezonlarini yagona metodik tizimda bog'laydi. Talabani plurilingval repertuari, ijtimoiy-madaniy tajribasi va kasbiy-kommunikativ ehtiyoji o'zaro ta'sir qiladigan tarkiblar sifatida ko'riladi. O'zbekiston sharoitida tizimli yondashuv o'zbek tilining milliy-identifikatsion vazifasi, rus tilining mintaqaviy-kommunikativ funksiyasi va ingliz tilining xalqaro-akademik imkoniyatlarini muvozanatli hisobga olishni talab qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuv ushbu tizimning natija tomonini belgilaydi. Unda o'quv natijasi til haqidagi bilim bilan emas, talabani real vaziyatda bajaradigan kommunikativ harakati, tanlov qila olishi va natijani asoslay olishi orqali baholanadi. CEFR qo'shimcha jildidagi deskriptorlar - kompetensiyani baholashga xizmat qiluvchi tavsifiy ko'rsatkichlar - mediatsiya, onlayn o'zaro muloqot, plurilingval va plurikultural kompetensiya, qabul qilish, nutq yaratish hamda o'zaro muloqot ko'nikmalarini bog'liq holda tavsiflaydi (Council of Europe, 2020, 90-131). O'zbekiston oliy ta'limida bu yondashuv til darslarini kasbiy matn, ijtimoiy vaziyat, madaniy ma'no va akademik nutq bilan ishlashga yo'naltiradi.

Madaniyatlararo yondashuv ijtimoiy-madaniy kompetensiyaning mazmuniy asosini kuchaytiradi. Talaba boshqa madaniyat haqidagi ma'lumotni yodlab olish bilan kifoyalanmaydi; u o'z va boshqa madaniyatdagi kommunikativ me'yorlarni solishtiradi, stereotiplarni tahlil qiladi, madaniy farqning muloqotga ta'sirini anglaydi va nutqiy harakatni vaziyatga moslashtiradi. Mallayev nofilologik oliy ta'lim muassasasida madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyaning shakllantirishni nazariy va metodik shartlar bilan bog'lab, chet til ta'limida madaniy mazmunni rejalashtirilgan didaktik komponent sifatida berish zarurligini ko'rsatadi (Mallayev M., 2025, 109-128).

P.Omanovning PhD tadqiqotida autentik videomateriallar ijtimoiy-madaniy kompetensiyaning rivojlantirish vositasi sifatida tahlil qilingan. Tadqiqotda real madaniy kontekst bilan ishlash talabalarida motivatsiya, kommunikativ sezgirlik va nutqiy vaziyatni anglashni kuchaytirishi asoslangan (Omanov P., 2021, 29-31; 44-45). Bu xulosa hozirgi plurilingval yondashuv uchun ham muhim: autentik matn va video talaba repertuarini real diskurs bilan bog'laydi. Talaba videoda ifodalangan nutqiy vaziyatni bir tilda tasvirlaydi, boshqa tilda izohlaydi, uchinchi tilda muhokama qiladi va shu orqali til tanlovi hamda madaniy talqin o'rtasidagi aloqani tushunadi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv kompetensiyaning real vazifa bajarish jarayonida shakllantiradi. CEFRda ushbu yondashuv til o'rganuvchini ijtimoiy harakat subyekti sifatida talqin qiladi: u matnni o'qiydi, muammoni aniqlaydi, hamkorlik qiladi, izohlaydi, vositachilik qiladi va natijani boshqalarga taqdim etadi (Council of Europe, 2020, 28-31). O'zbekiston sharoitida bu yondashuv keys-stadi - vaziyatli holat tahlili, loyiha, debat, ikki yoki uch tilli taqdimot, akademik matnni moslashtirish kabi topshiriqlar orqali amalga oshirilishi mumkin. Bunda talaba tayyor bilimni qabul qiluvchi shaxs maqomidan chiqib, kommunikativ vazifa bajaruvchi subyekt sifatida harakat qiladi.

Translanguaging (talabaning butun lisoniy repertuaridan maqsadli foydalanish) hamda pedagogik translanguaging (darsda tillararo repertuarni rejalashtirilgan holda boshqarish) O'zbekiston auditoriyasi uchun amaliy

ahamiyatga ega. García va Li Wei translanguagingni bilingual va multilingual shaxsning butun lisoniy repertuaridan ijodiy hamda maqsadli foydalanishi sifatida talqin qiladi (García O., Li Wei, 2014, 20-35). J.Cenoz va D.Gorter pedagogik translanguagingni o'quv jarayonida tillararo chegaralarni ongli boshqarish, metalingvistik anglashni rivojlantirish va til hamda mazmunni birgalikda o'zlashtirishga xizmat qiluvchi yondashuv sifatida asoslaydi (Cenoz J., Gorter D., 2021, 14-32).

Ko'plab o'zbekistonlik talabalar o'zbek va rus tillarida kundalik kommunikativ tajribaga ega, ingliz tili esa akademik va kasbiy imkoniyatlar maydonini kengaytiradi. Shu sharoitda tillararo qiyoslash, terminlarni uch tilda tahlil qilish, mavzuni bir tilda o'qib, boshqa tilda muhokama qilish, xulosani ingliz tilida taqdim etish kabi topshiriqlar talabaning mavjud resurslarini faol o'quv vositasiga aylantiradi. Jarayon nazoratsiz kod-almashinuvi darajasida qoldirilsa, metodik samara pasayadi; aniq maqsad, vaqt, mahsulot va baholash mezonlari belgilansa, translanguaging maqsadli didaktik mexanizm sifatida ishlaydi.

Refleksiv-dagnostik yondashuv integrativ rivojlanishning kuzatiladigan va baholanadigan tomonini ta'minlaydi. Talaba o'z til tanlovi, madaniy reaksiyasi, kommunikativ xatosi va rivojlanish dinamikasini tahlil qila olishi kerak. Shuning uchun refleksiv kundalik, portfolio - talaba ishlari va rivojlanish dalillari jamlanmasi, baholash rubrikasi - mezonli baholash jadvali, o'zini baholash varaqasi va o'qituvchi fikr-mulohazasi muhim metodik vositalarga aylanadi. Omanovning 2025-yildagi maqolasida O'zbekiston ta'lim tizimida ko'p tillilik va ijtimoiy-madaniy kompetensiyalar integratsiyasi CLIL - mazmun va tilni integratsiyalashgan holda o'qitish, translanguaging, loyiha ishlari, raqamli platformalar va virtual almashinuv bilan bog'liq imkoniyatlar orqali yoritilgan (Omanov P., 2025, 131-141).

METODLAR

Maqolada nazariy tahlil, qiyosiy-lingvodidaktik tahlil, konseptual modellashtirish va mahalliy hamda xorijiy manbalarni sintetik umumlashtirish metodlari qo'llandi. Nazariy tahlil plurilingvizm, plurikultural kompetensiya, madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya, mediatsiya va translanguaging

tushunchalarining metodik mazmunini aniqlash uchun ishlatildi. Qiyosiy yondashuv xalqaro manbalardagi konseptual xulosalarni O'zbekiston oliy ta'limidagi o'zbek-rus-ingliz ko'p tilliligi bilan taqqoslash imkonini berdi. Konseptual modellashirish integrativ rivojlantirishda maqsad, mazmun, faoliyat, vosita, refleksiya va baholash komponentlari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga xizmat qildi.

Mahalliy manbalar tanlashda O'zbekiston sharoitidagi ko'p tillilik, bilingvizm, ijtimoiy-madaniy kompetensiya, CEFR yondashuvlari va chet til metodikasiga aloqador tadqiqotlar ustuvor olindi. Makhkamova til oliy ta'limi sharoitida birinchi xorijiy til tajribasining keyingi tilni o'rganishdagi tayanch vazifasini ko'rsatgan bo'lsa, Normuratova CEFR qo'shimcha jildi asosida mediatsiya va plurilingval/plurikultural kompetensiyani milliy metodikaga tatbiq etish zaruratini yoritadi (Makhkamova G., 2017, 113-116; Normuratova V., 2020, 127-135). Urolboeva O'zbekistonda xorijiy til ta'limi siyosatining ko'p tillilik bilan bog'liq institutsional jihatlarini tahlil qilgan (Urolboeva D., 2020, 263-281).

O'zbekiston til muhiti va oliy ta'lim sharoitini aniqlashda Hasanova, Linn, Bezborodova va Radjabzade ishlari muhim kontekst beradi. Hasanova lingvistik landshaft orqali o'zbek, rus va ingliz tillarining ommaviy makondagi funksional ko'rinishini tahlil qilgan (Hasanova D., 2022, 24-37). Linn, Bezborodova va Radjabzade English-medium instruction - ingliz tilida o'qitish (EMI) muhitida universitet til siyosati murakkab til ekologiyasi bilan bog'liq ekanini ko'rsatadi (Linn A., Bezborodova A., Radjabzade S., 2020, 217-237).

Tahlil besh mezon asosida olib borildi: yondashuvning plurilingval repertuarga munosabati; ijtimoiy-madaniy mazmunni ochish imkoniyati; talaba faoliyatini tashkil etish darajasi; baholash mezonlariga ta'siri; O'zbekiston sharoitiga moslashish salohiyati. Ushbu mezonlar xalqaro va mahalliy manbalardagi konseptual qarashlarni bir tekisda solishtirish, ularning metodik vazifasini ajratish va integrativ rivojlanishdagi o'rnini aniqlashga xizmat qildi.

NATIJALAR

Tanlangan manbalar besh mezon asosida guruhlanganda plurilingval va ijtimoiy-madaniy kompetensiyani integrativ rivojlantirish uchun olti metodologik tayanch ajralib chiqdi: tizimli, kompetensiyaviy, madaniyatlararo, faoliyatga yo'naltirilgan, translanguaging hamda reflektiv-dagnostik yondashuvlar. Tizimli yondashuv tadqiqotning umumiy mantig'ini belgilaydi, kompetensiyaviy yondashuv kutiladigan natijani aniqlashtiradi, madaniyatlararo yondashuv mazmunni chuqurlashtiradi, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv topshiriqni real vaziyatga olib chiqadi, translanguaging yondashuvi talabaning mavjud til resurslarini faollashtiradi, reflektiv-dagnostik yondashuv esa rivojlanishni kuzatish va baholashni ta'minlaydi.

Xalqaro yondashuvlarda plurilingval kompetensiya asosan shaxs repertuari, mediatsiya va madaniyatlararo harakat bilan bog'lansa, O'zbekiston sharoitida bu masala o'zbek, rus va ingliz tillarining funksional taqsimoti bilan bevosita kesishadi. Shu sababli xalqaro modellarning mahalliy talqini uch tilning ijtimoiy maqomi, auditoriya ehtiyoji va oliy ta'limdagi kasbiy tayyorgarlik vazifalari bilan moslashtirilishi zarur. Bunday moslashtirish til tanlovini tasodifiy holat sifatida qoldirmaydi, uni o'quv maqsadi va baholash mezoni bilan bog'laydi.

O'zbekiston sharoitida bu yondashuvlarning metodik qiymati o'zbek-rus-ingliz ko'p tilliligi bilan bog'liq. Talabalar ko'pincha o'zbek tilida ijtimoiy-madaniy tajriba, rus tilida mintaqaviy va ilmiy-axborot resurslari, ingliz tilida xalqaro akademik axborot bilan ishlash imkoniyatiga ega. Ushbu imkoniyat maxsus metodik reja asosida tashkil etilsa, til almashinuvi tartibsiz aralashuv sifatida qolmaydi; u tushunish, izohlash, taqqoslash, bahslashish, tarjima qilish, qisqartirish va auditoriyaga moslashtirish kabi faoliyatlarda didaktik resursga aylanadi.

Quyidagi jadval integrativ rivojlantirishda yondashuvlar, ularning asosiy vazifasi va O'zbekiston sharoitidagi metodik qo'llanishini umumlashtiradi.

1-jadval.

Yondashuv	Metodik vazifa	O'zbekiston sharoitidagi qo'llanish	Talaba uchun natija
Tizimli yondashuv	Til, madaniyat, faoliyat va baholashni yagona tizimda bog'lash	O'zbek, rus va ingliz tillarining funksional rolini hisobga olish	Til resurslarini vaziyatga mos tanlash
Kompetensiyaviy yondashuv	O'quv natijasini real kommunikativ harakat orqali aniqlash	Akademik va kasbiy vaziyatlarga mos topshiriqlar yaratish	Bilimni amaliy muloqotga ko'chirish
Madaniyatlararo yondashuv	Madaniy ma'no, nutq odobi va pragmatik moslikni rivojlantirish	Mahalliy va xalqaro madaniy kontekstlarni solishtirish	Madaniy farqlarni izohlab bera olish
Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv	Talabani ijtimoiy subyekt sifatida vazifa bajarishga yo'naltirish	Keys-stadi, loyiha, debat va mediatsiya topshiriqlarini qo'llash	Mustaqil qaror va kommunikativ moslashuv
Translanguaging yondashuvi	Mavjud lisoniy repertuarni didaktik resursga aylantirish	O'zbek-rus-ingliz tillararo qiyoslash, izohlash va moslashtirish	Metalingvistik anglash va matnni chuqur tushunish
Refleksiv-dagnostik yondashuv	Rivojlanish dinamikasini kuzatish va mezon asosida baholash	Portfolio, rubrika, refleksiv yozuv va o'zini baholashdan foydalanish	Refleksiv yozuv orqali o'z xatosini tahlil qilish

Integrativ rivojlantirishning metodologik yondashuvlari va metodik vazifalari

Jadvaldan ko'rinadiki, integrative rivojlantirish bitta metodik usulga tayanmaydi. U o'quv jarayonining maqsadi, mazmuni, faoliyat shakli va baholash tizimini qayta bog'lashni talab qiladi. Talaba uchun asosiy qulaylik yangi tilni avvalgi lisoniy tajribadan uzilgan holda o'rganmaslikda namoyon bo'ladi. O'zbek va rus tillarida mavjud bilimlar ingliz tilidagi matnni tushunish, terminlarni qiyoslash, madaniy vaziyatni izohlash va akademik fikrni ifodalashda tayanch vazifasini bajaradi.

Baholashga oid natija ham muhim. An'anaviy testlar talabaning integrativ kompetensiyasini to'liq ko'rsata olmaydi. Shu sababli baholashda portfolio, mediatsiya vazifalari, ikki tilli izoh, autentik matn tahlili, vaziyatli muloqot, madaniyatlararo keys-stadi va refleksiv yozuvlardan foydalanish zarur. Bunday baholash to'g'ri javobni aniqlash bilan birga qaror qabul qilish jarayonini, til tanlovini, madaniy sezgirlikni va kommunikativ strategiyani ham ochib beradi.

Integrativ rivojlantirish o'qituvchining metodik rolini ham o'zgartiradi. O'qituvchi til materialini uzatish bilan cheklanmaydi; u repertuarni boshqaradi, madaniyatlararo vaziyatni izohlaydi, mediatsiya vazifasini tashkil etadi va baholash mezonlarini ochib beradi. Bu holat o'qituvchi tayyorgarligida CEFR qo'shimcha jildi, pedagogik translanguaging, mediatsiyalangan topshiriqlar va autentik materiallardan foydalanishni alohida o'rgatishni talab qiladi.

Talaba uchun yaratiladigan metodik qulaylik o'quv yukini sun'iy kamaytirish orqali paydo bo'lmaydi. Integrativ yondashuv o'quv harakatini shaffoflashtiradi: talaba til resurslari o'rtasidagi bog'lanishni, madaniy belgilar kommunikativ natijaga qanday ta'sir qilishini va baholash mezonlari qanday qo'llanishini anglaydi. Murakkab kompetensiyalar tushunish, qiyoslash, izohlash, moslashtirish, taqdim etish va refleksiya kabi kuzatiladigan bosqichlarga ajratiladi.

MUNOZARALAR

Integrativ rivojlantirishning asosiy metodik muammosi uning nazariy jozibadorligidan ko'ra amaliy tashkil etilishidadir. O'qituvchi talabaning barcha til resurslarini darsga olib kirishi mumkin, ammo bu jarayon aniq maqsad, mezon va topshiriq bilan boshqarilmasa, dars oddiy kod-almashinuvi darajasida qoladi. Translanguaging yondashuvi aynan shu nuqtada ehtiyotkorlikni talab qiladi. García va Li Wei uni bilingual shaxsning butun repertuaridan ijodiy foydalanish sifatida talqin qilsa, Cenoz va Gorter bu usulni o'qituvchi tomonidan maqsadli rejalashtirilgan o'quv strategiyasi sifatida ajratib ko'rsatadi (García O., Li Wei, 2014, 20-35; Cenoz J., Gorter D., 2021, 26-43). Demak, O'zbekiston auditoriyasida o'zbek, rus va ingliz tillaridan foydalanish didaktik maqsadga yo'naltirilgan tanlov bo'lishi kerak.

Ijtimoiy-madaniy kompetensiyani yuzaki madaniy ma'lumotlar bilan almashtirib yuborish holati ham alohida e'tibor talab qiladi. Madaniyatlararo ta'lim milliy taomlar, bayramlar yoki an'analar ro'yxati bilan cheklanib qolsa, talaba real muloqotdagi pragmatik farqlarni, ijtimoiy rollarni, diskurs me'yorlarini va madaniy nozikliklarni yetarli anglamaydi. Byramning madaniyatlararo so'zlovchi modeli ham, Deardorffning jarayon modeli ham madaniyatlararo kompetensiyada tanqidiy anglash, ochiqlik, refleksiya va moslashuvchanlikni muhim deb ko'rsatadi (Byram M., 1997, 34-48; Deardorff D., 2006, 247-256). Shu sababli ijtimoiy-madaniy komponent autentik matnlar, videomateriallar, real kommunikativ vaziyatlar va muammoli topshiriqlar orqali ochilishi kerak.

Mahalliy kontekstni to'g'ri hisobga olish integrativ metodikaning barqarorligi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. G'arbiy Yevropa kontekstida yaratilgan plurilingval ta'lim modellari O'zbekistonga tayyor shaklda ko'chirilsa, metodik nomuvofiqlik yuzaga kelishi mumkin. O'zbekistonda o'zbek tili davlat va identifikatsion markaz vazifasini bajaradi, rus tili tarixiy-mintaqaviy kommunikativ resurs sifatida saqlanadi, ingliz tili xalqaro akademik va kasbiy imkoniyatlar bilan bog'lanadi. Shuning uchun integrativ metodika ushbu uch tilning ijtimoiy mavqei va auditoriyadagi real funksiyalarini hisobga olishi kerak.

Baholash mezonlari yetarli darajada aniqlanmasa, integrativ rivojlantirishning natijasi ko'rinmay qoladi. Talabanning plurilingval va ijtimoiy-madaniy kompetensiyasi bir martalik test orqali to'liq o'lchanmaydi. Bu kompetensiya vaziyatga moslashish, til resursini tanlash, madaniy farqni izohlash, auditoriyaga mos matn yaratish va refleksiv xulosa chiqarish jarayonida namoyon bo'ladi. Shu bois rubrika asosida baholash, portfolio, loyihaviy mahsulot, mediatsiya topshirig'i va o'zini baholash kartalari integrativ metodikaning tarkibiy qismi bo'lishi kerak.

Xalqaro terminlarni mahalliy metodik muhitga moslashtirishda ularning tarjimasi, izohi va didaktik funksiyasi birgalikda berilishi zarur. CEFR, translanguaging, deskriptor, portfolio, mediatsiya kabi terminlar birinchi uchragan joyida izohlanishi, keyingi o'rinlarda esa barqaror o'zbekcha shaklda qo'llanishi maqolaning tushunarligini oshiradi va terminologik izchillikni saqlaydi.

XULOSA

Plurilingval va ijtimoiy-madaniy kompetensiyani integrativ rivojlantirish O'zbekiston oliy ta'limi uchun dolzarb lingvodidaktik masala sifatida qaraladi. Tahlil ushbu jarayon talabaning mavjud lisoniy tajribasini e'tiborga olish, tillararo qiyoslash, madaniyatlararo muloqotga tayyorlash, mediatsiya vazifalarini tashkil etish va refleksiv baholashni bir tizimga keltirish orqali samarali amalga oshishini ko'rsatdi. Xalqaro nazariyalar bu yo'nalishning konseptual asosini beradi, mahalliy tadqiqotlar esa O'zbekiston sharoitidagi aniq til holati, didaktik ehtiyoj va metodik imkoniyatlarni ochib beradi.

Maqolada aniqlangan tizimli, kompetensiyaviy, madaniyatlararo, faoliyatga yo'naltirilgan, translanguaging va refleksiv-dagnostik yondashuvlar integrativ rivojlantirishning asosiy tayanchlari sifatida qaraldi. Bu yondashuvlar o'zaro bog'langan holda qo'llanganda talaba uchun o'quv jarayonining maqsad, faoliyat va baholash bosqichlari aniq ko'rinadi. Talaba o'zbek, rus va ingliz tillari o'rtasida mazmuniy aloqa o'rnatadi, madaniy kontekstni tahlil qiladi, axborotni moslashtiradi va akademik-kasbiy muloqotda ongli kommunikativ tanlov qiladi.

Amaliy jihatdan uch yo'nalish ustuvor ahamiyatga ega. Birinchidan, chet til darslarida o'zbek-rus-ingliz tillararo qiyoslashga asoslangan topshiriqlar bankini ishlab chiqish zarur. Ikkinchidan, mediatsiya, madaniyatlararo vaziyat tahlili, autentik matn bilan ishlash va refleksiv yozuv uchun aniq baholash rubrikalari tayyorlanishi lozim. Uchinchidan, o'qituvchilarni pedagogik translanguaging, CEFR qo'shimcha jildi deskriptorlari va integrativ baholash usullari bo'yicha metodik tayyorlash maqsadga muvofiq.

Keyingi tadqiqotlarda ushbu yondashuvlar asosida tajriba-sinov dasturi, diagnostik topshiriqlar majmuasi va talabalarning rivojlanish dinamikasini o'lchash mezonlarini ishlab chiqish zarur. Ayniqsa ijtimoiy-gumanitar fanlar, chet til amaliy mashg'ulotlari va akademik yozuv kurslarida o'zbek-rus-ingliz ko'p tilliligi imkoniyatlarini metodik jihatdan sinovdan o'tkazish ilmiy-amaliy natija beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Byram, M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. - Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
2. Cenoz, J., & Gorter, D. Pedagogical Translanguaging. - Cambridge: Cambridge University Press, 2021. <https://doi.org/10.1017/9781009029384>
3. Coste, D., Moore, D., & Zarate, G. Plurilingual and Pluricultural Competence: Studies Towards a Common European Framework of Reference for Language Learning and Teaching. - Strasbourg: Council of Europe, 2009.
4. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment - Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
5. Deardorff, D. K. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. Journal of Studies in International Education, 10(3), 2006. 241-266. <https://doi.org/10.1177/1028315306287002>
6. García, O., & Li Wei. Translanguaging: Language, Bilingualism and Education. - London: Palgrave Macmillan, 2014. <https://doi.org/10.1057/9781137385765>
7. Hasanova, D. The Linguistic Landscape of Bukhara and Tashkent in the Post-Soviet Era. World Englishes, 41(1), 2022. 24-37. <https://doi.org/10.1111/weng.12553>
8. Linn, A., Bezborodova, A., & Radjabzade, S. Tolerance and Control: Developing a Language Policy for an EMI University in Uzbekistan. Sociolinguistica, 34(1), 2020. 217-237. <https://doi.org/10.1515/soci-2020-0013>
9. Makhkamova, G. Issues of Bilingualism and Multilingualism in Training of the Future Specialists of the English Language. O'zbekistonda xorijiy tillar [Foreign Languages in Uzbekistan], 3(17), 2017. 111-117.
10. Mallayev, M. A. Formation of Intercultural Communicative Competence in the Process of Teaching a Foreign Language in a Non-Linguistic University (German Language). O'zbekistonda xorijiy tillar [Foreign Languages in Uzbekistan], 11(4), 2025. 109-128. <https://doi.org/10.36078/1757917691>

11. Normuratova, V. I. New Opportunities for Improving the Quality of Language Teaching [Novye vozmozhnosti povysheniya kachestva obucheniya yazykam]. O‘zbekistonda xorijiy tillar [Foreign Languages in Uzbekistan], 5(34), 2020. 127-135. <https://doi.org/10.36078/1611333364>
12. Omanov, P. H. Developing Sociocultural Competence of Students While Teaching English through Authentic Video Materials: Abstract of PhD Dissertation in Pedagogical Sciences. - Tashkent: Uzbekistan State World Languages University, 2021.
13. Omanov, P. H. Integrative Development of Students’ Multilingual and Socio-Cultural Competencies in the Context of Uzbekistan’s Education System. Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture, 5(9), 2025. 131-141. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17275014>
14. Urolboeva, D. G. Multilingual Educational Policy in Uzbekistan: Focusing on Presidential Decree PQ-1875. Language, Area and Culture Studies, 26, 2020. 263-282. <https://doi.org/10.15026/94317>
15. Ziyaeva, S. A. Formation of Sociolinguistic Competence of Students Studying German Language: Factors and Conditions. O‘zbekistonda xorijiy tillar [Foreign Languages in Uzbekistan], 4(51), 2023. 35-45. <https://doi.org/10.36078/1692621437>

REFERENCES

1. Byram, M. (1997). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters.
2. Cenoz, J., & Gorter, D. (2021). Pedagogical Translanguaging. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009029384>
3. Coste, D., Moore, D., & Zarate, G. (2009). Plurilingual and Pluricultural Competence: Studies Towards a Common European Framework of Reference for Language Learning and Teaching. Strasbourg: Council of Europe.
4. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment - Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
5. Deardorff, D. K. (2006). Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), 241-266. <https://doi.org/10.1177/1028315306287002>
6. García, O., & Li Wei. (2014). Translanguaging: Language, Bilingualism and Education. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137385765>
7. Hasanova, D. (2022). The Linguistic Landscape of Bukhara and Tashkent in the Post-Soviet Era. *World Englishes*, 41(1), 24-37. <https://doi.org/10.1111/weng.12553>
8. Linn, A., Bezborodova, A., & Radjabzade, S. (2020). Tolerance and Control: Developing a Language Policy for an EMI University in Uzbekistan. *Sociolinguistica*, 34(1), 217-237. <https://doi.org/10.1515/soci-2020-0013>
9. Makhkamova, G. (2017). Issues of Bilingualism and Multilingualism in Training of the Future Specialists of the English Language. *O‘zbekistonda xorijiy tillar [Foreign Languages in Uzbekistan]*, 3(17), 111-117.
10. Mallayev, M. A. (2025). Formation of Intercultural Communicative Competence in the Process of Teaching a Foreign Language in a Non-Linguistic University

- (German Language). O‘zbekistonda xorijiy tillar [Foreign Languages in Uzbekistan], 11(4), 109-128. <https://doi.org/10.36078/1757917691>
11. Normuratova, V. I. (2020). New Opportunities for Improving the Quality of Language Teaching [Novye vozmozhnosti povysheniya kachestva obucheniya yazykam]. O‘zbekistonda xorijiy tillar [Foreign Languages in Uzbekistan], 5(34), 127-135. <https://doi.org/10.36078/1611333364>
 12. Omanov, P. H. (2021). Developing Sociocultural Competence of Students While Teaching English through Authentic Video Materials: Abstract of PhD Dissertation in Pedagogical Sciences. Tashkent: Uzbekistan State World Languages University.
 13. Omanov, P. H. (2025). Integrative Development of Students’ Multilingual and Socio-Cultural Competencies in the Context of Uzbekistan’s Education System. Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture, 5(9), 131-141. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17275014>
 14. Urolboeva, D. G. (2020). Multilingual Educational Policy in Uzbekistan: Focusing on Presidential Decree PQ-1875. Language, Area and Culture Studies, 26, 263-282. <https://doi.org/10.15026/94317>
 15. Ziyaeva, S. A. (2023). Formation of Sociolinguistic Competence of Students Studying German Language: Factors and Conditions. O‘zbekistonda xorijiy tillar [Foreign Languages in Uzbekistan], 4(51), 35-45. <https://doi.org/10.36078/1692621437>